

*РАЗЛИЧНИ ПУТЕВИ
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ФАНТАСТИКЕ*

*Ауторке
Драгана Поповић и Сандра Спасић*

Изложба књига „Различити путеви српске књижевне фантастике“ у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ отвара се 27. фебруара 2019. и прати циклус разговора посвећен књижевној фантастици Словенска и српска књижевна фантастика који почиње истог дана. Писце и дела словенске фантастичке књижевности представља Дејан Ајдачић, а потом следе разговори савремених српских писаца са познаваоцима њихове прозе. Изложба је приређена са намером да се скрене пажња посетиоцима Универзитетске библиотеке на постојање и развој ове књижевне струје од својих зачетака до данас, нарочито због чињенице да последњих година на овим просторима фантастика полако превазилази своје почетке на маргинама српске књижевности, добија на естетској вредности те се ближи главним токовима српске културе – како својим делима, тако и индиректно, утицајем. У настојању да фантастику издвоји као посебан књижевни аспект да би је потом уклопила у постојећу књижевноисторијску матрицу изложена су дела која несумњиво припадају фантастици, али и дела у којима је њено присуство наглашено, иако не и једино нити увек доминантно, па се због тога могу тумачити и у неком другом кључу. Поред књижевних, на изложби ће бити приказана и књижевнотеоријска дела која умногоме служе као путоказ у разумевању различитих путева српске фантастичке књижевности.

РАЗЛИЧИТИ ПУТЕВИ СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ФАНТАСТИКЕ
или
НЕКОЛИКО РЕЧИ О КОМПАРАТИВНОЈ ДУГМЕТОЛОГИЈИ

Драгана Поповић

Фантастика у књижевности стара је колико и књижевност сама и не ограничава се само на фантастичку књижевност мада је у њој њено присуство најизраженије. У крајњој инстанци, могло би се чак рећи да не постоји сасвим реалистичко дело јер је делу неопходан отклон од стварности да би настало и постојало. Због тога је незахвално супротстављати фантастичку и друге књижевности будући да је неопходан услов да бисмо неко дело сматрали књижевним а не документарним управо његова фиктивна природа. Опште место реализма, да писац носи огледало и бележи одраз у њему, доживело је зато небројене критике а некада подразумевана миметичност књижевности преобразила се у своје наличје након што је сам појам мимезиса доведен у питање. У српској књижевности, како примећује Сава Дамјанов, баш због доминантне реалистичке и рационалистичке парадигме у 19. и 20. веку фантастичка књижевност бива скрајнута, такорећи одгурнута са књижевне сцене и маргинализована. Ипак, то не значи да се не може издвојити посебна група књижевних дела у којима претеже оно чудесно, онострано, алтернативно у односу на стварносне конвенције, које неки можда сматрају пуким предрасудама док их се други, нарочито поборници једне истине, држе као непобитне структуре света. Али ако прихватимо одређење Јовице Аћина по којем је фантастично супротно миметичком, настаје проблем приликом уврштавања чак и дела која несумњиво припадају фантастичкој књижевности попут нпр. романа Жила Верна будући да је, како примећује Ајдачић, добар део онога што је Верн описао данас емпиријски оствариво ако не већ и остварено. Како савремена физика непрекидно превазилази и проширује границе емпиријски проверљивог света сваким новим открићем или теоријом, тако се и одређивање књижевног дела као реалистичког односно фантастичког све више колеба између ова два пола, остајући најчешће негде у средини, или чак потпуно по страни од овакве строге поделе.

Цена 14,- Динара

Као и у другим књижевностима, и почетке српске фантастике треба тражити у митологији, легендама, предањима и бајкама, а затим и у средњовековним житијама. Фолклорна инспирација служила је не само старим писцима, и не само српским предромантичарима и романтичарима као замајац већ је неисцрпно врело и савремених писаца фантастике, нарочито писаца за децу. Она има и значајну улогу у делима постмодернистичких писаца као у романима Милорада Павића и Горана Петровића где представља темеље антимииметичкој наративи.

Рад Вука Стефановића Караџића на сакупљању, уређивању и објављивању српских народних приповедака значио је и њихово укључивање у корпус српске књижевности. По угледу на Јакоба Грима, Вук је народне приповетке поделио на мушке и женске, и потом женске приповетке, тј. бајке или гатке, описао као „оне у којима се приповиједају којекаква чудеса што не може бити“. Основна разлика између женских и мушких народних приповедака је присуство односно одсуство фантастике у њима.

Самим таквим дефинисањем бајке, фантастичне приповетке, која се дефинише преко своје садржине коју чине како невероватни догађаји (проналажење девојке преко њене ципеле, савладавање змаја) и чудесни предмети (златне јабуке), тако и чудесни ликови (ћаво, виле, вештице, дивови, змајеви, животиње које говоре) а не преко својих формалних особина, Вук је имплицитно подразумевао да се фантастична књижевна дела разликују од оних нефантастичних управо по својој садржини а не по неким формалним обележјима. Могла би се ова тврдња проширити и на фантастичку књижевност уопште, тј. приликом њеног дефинисања мора се најпре поћи од онога што је чини фантастичном, њена садржина:

чудесна бића, чудесни догађаји и чудесни предмети.

Пошто су у бајкама ликови оскудно психолошки описани и типски („најмлађи син“, „царева кћи“, „маћеха“ ...), и пошто јунаци увек следе одређени сплет радњи које се градацијски нижу (полазе на пут да би извршили одређене задатке), и уз то постоје формуле и понављања која се огледају нпр. у честом почетку („Био једном један...“, „Некада давно...“) или понављању одређених бројева (три, седам), Владимир Проп је установио да се из тога може извести једно основно поетичко правило, структура коју следи свака бајка. Тако је пронашао неразложиве јединице приповедања, њих 31, и назвао их функцијама. Функције су поступци лика који утичу на ток радње, и мада је могуће да неке изостану, њихов редослед се никада не мења. Поред функција, Проп је закључио да бајка има 7 ликова (јунак, лажни јунак, царева кћи, противник, дариваоц, чудотворни помоћник, пошиљалац). Пропова *Морфологија бајке* је дескриптивна а не нормативна поетика, тј. може да послужи за тумачење али не и за писање бајки а понекад је коришћена за тумачење и других фантастичких дела, нарочито оних која користе фолклорну фантастичку грађу.

У средњем веку се фантастика, нарочито религиозна фантастика која у то време преовладава, не налази само у књижевности, већ и у делима као што је *Физиолог*, популарни природословни спис. Ово хеленистичко дело које је претрпело хришћански теолошки утицај пре него што се крајем 13. века појавило у оквиру српске преводне књижевности је алегоричка књига која обилује чудесним описима стварних и измишљених животиња из псеудонаучног угла, какав је нпр. мраволав који због своје двојне природе не може да једе месо јер је мрав биљојед али не може ни биљке јер је лав месојед те због такве своје суштинске неопредељености умире. Фантастични описи у *Физиологу* су увек потом разрешени хришћанско-дидактичним кључем, али то не умањује њихову фантастичну природу. Ово дело је превазишло своје научне претензије и утицало како на скулптуру – манастира Студенице, Милешеве, Бањске и Дечана, тако и на књижевност – на житија Стефана Првовенчаног, Доментијана и Теодосија у којима су описи чуда саставни делови живота али и смрти светаца и имају за циљ да утврде народ у хришћанској вери. У оквиру преводне књижевности значајнију улогу у формирању фантастичке књижевности има антички роман Псеудо-Калистена *Роман о Александру Великом* или *Александрида* чији је превод из 14. века утицао на народну књижевност која је многе мотиве, међу којима је најпознатија прича о тамном вилајету, преузела и развила управо из овог дела. Преводна и оригинална књижевност у средњем веку не разграничава се тако општо као данас и зато се обе морају посматрати као једнаки судеоници у настајању српске књижевности и културе.

Касније, у првој половини 18. века, издваја се име Гаврила Стефановића Венцловића који се у својим слободним преводима библијских списа за потребе проповеди ослања на хагиографије и тако и нехотице у својим барокним беседама наставља нит чудесног коју су она имала. Ипак, први писац српске књижевне фантастике неоспорно је Атанасије Стојковић, филозоф и физичар, и пионир у различитим делатностима. Он је написао прву српску *Фисику* (која се бави и другим природним наукама осим физике и која има и књижевну вредност), први српски роман *Аристид и Наталија*, и први српски фантастични роман *Кандор или откровеније египетских таин* (1800.) по угледу на Волтера. У *Кандору*... старац учитељ који је уствари анђео води главног јунака кроз многа искушења да би га на крају довео до „храма премудрости“. Већи део романа наликује филозофском спису јер није ни писан као романескно већ као филозофско дело али ипак представља незаобилазан датум у српској фантастичкој књижевности.

Уследили су сентименталистички романи Милована Видаковића препуни фантастичних авантура по угледу на антички грчки роман и витешке романе, које Дамјанов сврстава у фантастику с кључем у којој се сва фантастична дешавања на крају разоткривају и рационализују. То је забавно штиво за мање образовану публику, својевремено веома популарно али и веома критиковано. Видаковић је своје романе најчешће смештао у реално време и простор, и у њих уносио детаље из српске историје као противтежу иначе невероватној причи. Вук је поред језика осудио историјске и друге недоследности Видаковићеве фикције, као и његово непознавање сопственог народа и његових обичаја. Тако се радња романа *Велимир и Босилка* (1811) дешава за време деспота Ђурђа Бранковића у 15. веку на реалном географском простору али се састоји од безбројних чудесних, понекад и језовитих пустиловина кроз које пролазе растављени љубавници у настојању да се поново сретну. Сава Дамјанов ће зато у својој студији *Видаковић модернији од Вука* Видаковића прогласити браниоцем фиктивног. Али Видаковићу није био циљ само да забави своје читаоце, већ је тим путем желео да их наведе на неку моралну поуку, што и сам помиње у својим предговорима. У тој функционализацији фантастичког следи исти пут као писци књижевности за децу, који настоје да путем фантастичне приче поуче младе читаоце. Такву, дидактичну, намеру је преузео од Доситеја али и од свог претходника Стојковића а преузео је и Стојковићев лик учитеља филозофа којег ће Велимир на свом путу срести. Јован Деретић помало натегнуто у *Велимиру и Босилки* налази структуру бајке а лик филозофа поистовећује са Проповим (*Морфологија бајке*) ликом дародавца, само дар који примају Видаковићеви јунаци није натприродан, већ – знање. Поређење са бајком, међутим, пре указује на данашње схватање бајке као књижевности за децу, тј. фантастичке васпитне књижевности (мада је дидактична функција бајке уствари споредна а понегде и упитна), него на суштинску сличност Видаковићевог романа и ове књижевне врсте. Видаковић је имао много епигона све док се није појавио Стеријин *Роман без романа* који је, будући пародија видаковићевског романа, најавио крај те књижевне моде. Према Деретићу, иако су такви романи и даље писани, Стерија је тиме учинио безразложним будуће сличне књижевне творевине. Опадање популарности фантастичних књижевних творевина у деветнаестом веку прати окретање позитивизму као главном духовном опредељењу, тежња ка методама природних наука и подређивање емпиријских чињеница закону каузалитета што је довело до удаљавања од метафизике. Видаковић је све своје фантастичне приповести напоследку рационално објашњавао и тако на неки начин поништавао оно фантастично у њима, те тако наставио Венцловићеву борбу против „сујеверија“ с једне стране, док је с друге стране таквим својим поступком следио позитивистички начин мишљења. Ипак, баш због позитивизма који је постао главни начин мишљења у деветнаестом веку, и њему сродне стилске формације и књижевног правца, реализма, који је у српској књижевности имао јако упориште, рецепција Видаковића, његова велика читаност је почела битно да опада.

Ипак, и реалистички писци неретко користе фантастичне, махом фолклорне мотиве, попут Симе Матавуља, Илије Вукићевића или Милована Глишића, који под утицајем Гогољеве фантастике и хумора ушлиће вампире и друга натприродна бића у своје приповетке.

Међу значајнијим писцима 19. века, фантастички дискурс је био близак и Његошу чији еп *Луца микрокозма* на линији Дантеа и Милтона и са сличном религиозном тематиком уобличава библијске мотиве у филозофско дело са фантастиком која произлази из задатог религиозног предлошка.

У деветнаестом веку ствара и песник Ђорђе Марковић Кодер али је његово дело дуго чамило непознато јер није било објављено за његовог живота (објавио је само *Роморанке* 1862, део већег спева *Сан матере српске*), а након што се појавило посредством Божа Вукадиновића, остало је углавном запостављено због специфичности свога језика све док га Миодраг Поповић у *Историји српске књижевности* није коначно уврстио међу главне представнике српског романтизма. Користећи различите митологије – античке, источне, словенску и хришћанску, и архаичне наносе народног језика, трагајући за митским у самом језику, створио је еkleктичне – вилинске и филозофске спевове и у њима дао читаву једну космогонију са обиљем фантастичних ликова и мотива. Саставио је и пригодни речник који је неопходан за разумевање његовог чудесног језичког мозаика. Због касног објављивања и слабе рецепције савременика, Кодерово дело није битно утицало на књижевност 19. века, већ је значајније као књижевно откриће 20. века.

Јован Суботић је аутор значајног фантастичног speва *Ратовид и Илка*, али се, примећује Дамјанов, његова недовршена приповетка *Бајка* (написана 1858. а објављена тек 1891.) може сматрати претходницом научне фантастике која се у то време зачиње на овим просторима. Ова приповетка користи фолклорну фантастику и може се читати као бајка као што и захтева својим насловом али је обogaћена научнофантастичним мотивима попут пута на Месец и описом његових становника, чиме представља један необичан али успели спој две врсте фантастике, оне која тематизује прошлост (бајка) и оне која се најчешће заснива на будућем времену (научна фантастика).

Претходнике научнофантастичне књижевности треба тражити не само у књижевним већ и у научним делима која имају одређену књижевну вредност, попут *Фисиолога* или *Фисике* Атанасија Стојковића. Ипак, почетком српске научнофантастичне књижевности сматра се година 1889. када се појавило прво целовито научнофантастично дело на овим просторима које је истовремено и прва научнофантастична драма. „Трагикомедија у три чина с прологом“ *После милијон година* Драгутина Илића предочава како би изгледао наш свет ако би, путем технолошког али и психолошког напретка био сведен на разум и лишен свих оних мучних хировитости људских осећања. Није у питању стоичка атараксија, јер више не постоје страсти које треба савладати. Ново човечанство, Духо-свет, поред тога што је стекло физичку бесмртност, или можда баш зато, поседује и духовну нерањивост, која се изродила у праву индиферентност. Та тако усавршена људска бића бивају јукстапонирана двојици некадашњих људи, оцу и сину, и из њиховог неразумевања произлази сва трагика али и хумор овог дела. Припадници Духо-света обичне људе сматрају неком врстом мајмуна, и гледају на њих као на своје могуће животињске претке који се не могу цивилизовати, већ само припитомити ако је и то уопште могуће. И док Светлана из Духо-света покушава да припитоми, уразуми људе, дотле Данијел, обичан човек, њу покушава да упозна са нечим што превазилази бедеме разума, љубављу. Светлана не само да не може да се одазове његовим напорима, него не може ни да их разуме. Основно питање које се поставља је шта човека чини човеком – разум, или осећајност. Занимљивост ове антиутопије је што у њој није нагласак на технолошком напретку који, мада је довео до безосећајности и повишене рационалности Духо-света, није сам по себи тема, већ су то етичке и психолошке последице таквог напретка због чега је ово дело актуелно и данас.

Научну фантастику која превазилази своје тематске клишее – од робота до међупланетарних путовања, ствара и савремени писац Илија Бакић. У својим прозним делима попут антиутопије *Пренатални живот* фантастику прожима својеврсним натурализмом у описима једног мрачног постапокалиптичног света. Поред тога што је значајан као писац научне фантастике, склон је и експерименту и мешању жанрова као у збирци приповедака *Јесен скупљача*. Његова инспирација је разноврсна а израз сведен и сиров.

Ипак, основно дистинктивно својство научне фантастике у односу на фантастику уопште је превага технолошког и научног дискурса према иначе фолклорном, митолошком или религијском дискурсу других врста фантастике. Често се плету приче око научних изума или теорија који (још) нису откривени односно доказани, па се рационалним језиком описују вероватне последице таквих иновација, а није ретко ни право научно залеђе научнофантастичних романа и приповедака. Фантастично у научној фантастици није унапред задато као у бајкама или митовима, већ се изводи из научних претпоставки, тј. углавном се полази од позитивних чињеница стварности које се потом развијају, изврћу, преокрећу. Главни тематски круг научнофантастичних дела се креће око идеје напретка, најчешће али не искључиво технолошког, и од претпоставке да он заиста доноси неко побољшање. То не значи да научна фантастика подржава идеју прогреса, напротив, подједнако често ако не и чешће она тематизује њене негативне последице, као што је случај у Илићевој драми. Отуд и окренутост научне фантастике будућности.

Ликови су углавном једнодимензионални, слабо или нимало психолошки изнијансирани, махом позитивни или негативни, у чему научна фантастика следи бајку. Нагласак је на опису фантастичног света а ликови су у његовој служби. И поред неких несумњивих сличности бајке и научне фантастике, њихове основне разлике произлазе из времена које описују – прошлог, митског, архетипског у случају бајке, будућег, пројектованог код научне фантастике а затим и у томе што бајка фантастично налази у човеку и на Земљи, а научна фантастика ван људског бића, у технологији и неретко у свемиру.

О делу *Једна угашена звезда* (1902) Лазара Комарчића се говори као о првом српском научнофантастичном роману, мада због сиромашне фабуле – осим оквирне приче, махом је дат у виду предавања и описа, углавном монолошки са мањим искорак у неразвијени дијалог – пре нагиње, нарочито у првој половини, пседонаучном романсираном спису. Комарчић је хтео да да своје виђење космогоније пре него роман, и наука је овде у првом плану, а фиктивно је у њеној служби. Пре почетка романа наведена су дела о астрономији која је аутор користио баш као да је писао студију а не роман, буквар астрономије како сам каже у роману, а понајпре једну псеудоастрономију. Роман почиње предавањем које слуша главни јунак о бесконачности свемира и о непрекидном раћању и умирању звезданих система. Он потом заспи па читалац све што следи може приписати луцидном сну. Тиме се постижу две ствари: да читалац изгуби сигурност у искусствену потку текста, чиме се гради она неодлучност, колебање на којем инсистира Цветан Тодоров приликом дефинисања фантастике, а с друге стране, ако читалац остане при тврдњи да је цела прича само сан, може да се препусти оном научном слоју дела, које је можда Комарчић најпре хтео да

пренесе, па га ради поуке читалаца психагошки заогрнуо у романескни плашт. И као код Стојковића, главни јунак добија свог учитеља и водича, свог провидног Вергилија такорећи, дух научника Лапласа, само за разлику од Дантеа обилази најпре небо а не пакао, и то небо осуто звездама а не рај. Водич га носи ван Земље и пружа му другу перспективу, перспективу која већ на почетку пољуља јунаково сналажење у простору те он губи смисао за оријентацију. Другим речима, све што је дотле знао сада постаје питање а не датост, и сам водич га онеспокојава рекавши му да је девет десетина његовог знања уствари његово незнање, те тако и јунак постаје непоуздани сведок сопствених авантура. Тиме су испуњени основни услови да би дело било сврстано у фантастичку књижевност, али оно изневерава тај концепт јер у њему остаје на снази и рационалистички научни дискурс због којег и припада научној фантастици – подука у астрономији, дата у облику дијалога а помало и у фуснотама које су интегрални део романа, и у митологији – како су поједина сазвежђа добила име, историји и којечему, па због ових фуснота и пригодних илустрација савремени читалац на тренутке има утисак да чита хипертекст.

У Комарчићевом роману постулира се теорија о паралелном постојању сличних мада не истоветних светова, у различитим временским тренуцима – тако је на једној удаљеној планети време „трдосних животиња“, тј. псеудодиносауруса, на нашој је време људи, а на трећој је живот сасвим нестао што у далекој будућности чека и нашу планету. Планете, и читави звездани системи се рађају, достижу зрелост и умиру, као што је већ речено у почетном предавању, а живота има на многим планетама а не само на нашој. Напослетку стижу тамо где су се и запутили, и ту тек ово дело почиње да бива романескно – на једну угашену звезду Гомор. Друга половина романа, мада и даље обилује научним подацима, садржи више фантастике од прве, дат је један измишљени свет са свим својим грађевинама, занатима, становницима а појављује се и нови водич – дух царског библиотекара.

Занимљиво би било упоредити овај роман и *Звездани плашт* Милорада Павића (иначе прве Павићеве дигиталне књиге на српском језику), писца који је несумњиво зачетник нелинеарног писања код нас, а који у овом делу полази од унапред задате форме астролошког водича док *Једна угашена звезда* такође претендује на формални оквир – (псеудо)научне студије како већ и пристоји научнофантастичном делу. У таквом кључу не треба изоставити могућност једног постмодерног читања Комарчићевог романа. Уопште узев, неретко формална одредница постмодернистичке прозе – да је дело енциклопедија као код Киша, лексикон, укрштеница или приручник за гатање као код Павића, захваљујући којој постмодернистички писци добијају одређену структуру којој супротстављају фантастичне мотиве, паралелна је поетичким начелима научнофантастичних дела која полазе од крајње праволинијског некњижевног науком кодифицираног језика да би њиме и помоћу њега дошли до њему супротне фиктивне структуре. Сличан поступак затичемо и у роману *Елиша у земљи светих шарана* Милете Продановића који описује једну имагинарну постсоцијалистичку земљу разобличујући стереотипе како српског тако и глобалистичког друштва уопште. Ово дело се у поднаслову назива оперетом што указује на синкретично порекло Продановићеве инспирације али и на постмодернистичко проклизавање форми из једне уметности у другу што потом твори хибридную структуру постмодерне прозе.

Почетком 20. века писци више не користе мит и фолклор колико у претходном веку. Божо Вукадиновић причу „Врт благословених жена“ из књиге *Приче о мушком* (објављена 1922.) Милоша Црњанског сматра првом целовитом фантастичком прозом на српском језику, мада је она можда пре прва модерна фантастичка приповетка на овим просторима. У њој иронични приповедач саопштава причу о врту који је процветао кад су се сви остали вртови осушили, у зиму, и увенуо у пролеће и постао место необјашњивих злочина па због такве његове непослушности колико природним законима толико и владајућем медиокритетском систему, носиоци тог система покушавају на све начине да га униште. Мото ове приповетке могли би да буду стихови „Да ли иронију или живот нови, / пролеће, сад ми доносиш?“

Растка Петровића који у српску књижевност враћа митску фантастику, и први поново користи словенску митологију у *Бурлесци Господина Перуна, Бога Грома*, хибридној творевини састављеном од више жанрова и стилова. Његов раблеовски беспопштедни хумор трагедије узвишени свет богова и указује на сродност фантастичког дискурса и авангарде, што ће потом надреализам развити до краја будући да је реч о правцу заснованом на ирационалном – сну, и подсвести. У 21. веку келтска митологија је окосница романа *Келтска прича* Александра Новаковића коју аутор предочава и употребом шкотске варијанте гелика. Међу писцима прве половине 20. века који несумњиво припадају фантастичкој књижевности издваја се Момчило Настасијевић приповеткама које носе симптоматичан назив *Из тамног вилајета*. Оригиналним коришћењем језика који ће свој најпунији досег остварити у његовој

поезији, Настасијевић описује митско фолклорни свет сав од бајковитих мотива, спреге ероса и танатоса, демонских женских ликова, али и трагичког осећања неизбежности фатума. Упркос углавном непоузданом приповедачу ових приповедака, чудесност приповеданих догађаја се не доводи у питање нити се разрешава.

Палавистра скреће пажњу на фантастику и у прози Иве Андрића, нарочито у приповеткама и посмртно објављеном делу *Кућа на осами*, али фантастика је код Андрића ипак у другом плану.

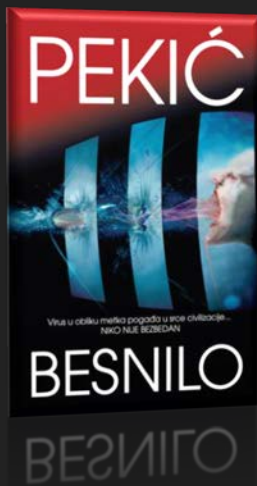
Нов приступ фантастичкој материји гради незавршени роман Владана Деснице *Проналазак атханатика*, зачет већ у 49. поглављу *Прољећа Ивана Галеба*, те је зато пожељно заједно тумачити ова два дела и то као реалистични роман са једним фантастичним поглављем насупрот фантастичном роману са једним реалистичним делом. Такорећи роман у роману, *Атханатик* почиње тако што један од двојице јунака излаже своју идеју за фантастични роман. На реалистичком фону – двојици саговорника у необавезном разговору, добијамо фантастичну причу – негативну утопију о атханатику, леку против смрти. Тако је Десница заиста и постигао оно што је назвао „реалистичким фантастичним романом“, оксиморонски хибрид својствен управо овом писцу који је мистички склон наведеној стилској фигури. И сам овај нечувени спој упућује на једну бестијаријумску замисао о природи фиктивног и то понајпре фантастичног као родног места истине о чему наратор и лик *Атханатика* говори своме саговорнику. Оквирна прича у ствари је чисто реалистичка мада изведена понеким (пост)модернистичким средствима попут обиља метајезика и аутореферентности, али је зато унутрашња прича, тематски, прави фантастични роман – у којем је описана једна (не)могућа будућност и лек против смрти, те негативне последице које такав изум изазива. Десница у ствари критикује и демократска и тоталитарна друштва, тј. наратив је упркос теми реалистичка, у коју проклизавају лудички фантастични детаљи попут оног кад се наводи коме је доступан лек, те на хијерархијској лествици препуној важних државних чиновника негде при врху се налазе и руководиоци самосталних казалишта лутака, или кад се озбиљно расправља о облику дугмади, толико озбиљно да постоји и компаративна дугметологија. Компаративна дугметологија: сâмо постојање овакве науке у једном фиктивном свету открива нам његову природу. Као што је у нашој стварности дугме ситна неважна ствар, што је очито у изразу „кум није дугме“, у фантастичном свету све, па и најситније, окренуто је наопачке, те оно најминорније добија највећи значај, и настаје читава наука око једног дугмета. Компаративна дугметологија тако постаје објективни корелатив постмодерне фантастичке књижевности: ефемерни предмет проучавања (дугме) истиче реалистичку немотивисаност и неоснованост те науке, али у томе је постмодерност таквог подухвата, као што данас ничу историје свакодневног живота; с друге стране, дугметологија по сићушности свог предмета превазилази чак и постмодерно поигравање, док „компаративна“ у синтагми „компаративна дугметологија“ сасвим припада фантастици, зато што би се постмодерно време можда и бавило дугмићима, али не би досегло такав ниво проучавања да заснује чак компаративну науку!

На Десничиним „реалистичком фантастичном роману“ се види спона постмодернистичког и фантастичког: фантастичко уноси дистанцу од реалистичког те постаје основа постмодернистичког, а постмодернистичко хуморизује фантастику, као код савременог писца Ивана Срдановића који пародирајући недостатке савременог друштва ствара хумористично фантастични свет изглобљене стварности проткан иронијом, гротеском и апсурдом или као у роману *Велики рат* Александра Гаталице који причу о историјским догађајима започиње разговором два мртваца пред патологом који је мање забринут због језиве чудесности живих лешева него тиме што такво њихово понашање није „физиолошки очекивано“ па се због тога нажалост не може „завршити убедљивим предавањем пред Царским друштвом патолога“.

Тако се преплићу реалистичко, постмодернистичко и фантастичко у оквиру само једног романа. *Атханатик* није само роман о роману, него и дело које се може посматрати као теорија фантастичког романа, и то не само зато што роман настаје паралелно са причом о његовом настанку, већ и због демонстрације реченог, попут случаја песника Колумбана чију песму која врви од метафора народ схвата дословно и примењује је на њеном аутору – разрива му утробу и ископава очи због стихова „распорите ми утробу оштрицама свијести, / извадите из ње око дана, / нека вам у тмини свијетли као алем!“ Ова насилна метафраза у ствари је превођење фантастичког у реалистички модус, чиме се између осталог (не треба заборавити улогу хумора у оваквом средству) указује на апсурдност и чак неостваривост правог мимезиса. На овом примеру се јасно уочава да исти мотив, зависно од врсте дела у којем се појављује, може бити схваћен и као фантастички, и као реалистички. У Колумбановој песми користе се метафоре, недословно значење, а у Колумбановој реалности (која је фиктивна реалност јер је у оквиру романа) значење је реално, песничке метафоре су материјализоване, али кад се песнички језик супротстави реалистичкој нарацији добија се фантастички модус! Материјализована метафора је у фантастичкој књижевности подједнако извор фантастике колико и хумора, како код старијих писаца тако и код савремених аутора. Тако фантастика Зорана Живковића у *Библиотеци* није само у необјашњивим дешавањима која су описана и у позицији наратора (који је истовремено и главни јунак) који их прихвата рационално и без чуђења што у крајњем резултату даје изванредне комичне ефекте. Реченица „Ставио сам *Светску књижевност* под мишку и кренуо према стану“ (из приче „Кућна библиотека“) је парадигматска за другу врсту хумора који постиже Живковић: два значења синтагме „светска књижевност“, фантастично (читава светска књижевност) и конкретна (књига са таквим насловом) опстају паралелно а да ниједно значење не односи превагу, те тако добијамо

апсурдну и немогућу ситуацију да се читава светска књижевност носи под мишком што затим доводи до двоструког закључка – да је дом главног јунака светска књижевност зато што га је напунио књигама које носе такав наслов, односно да је дом главног јунака светска књижевност зато што је дом писца-лика-наратора светска књижевност онако како је разуме Гете, или светска књижевност која чак и превазилази европоцентрични гетеовски концепт.

Десничин антиутопијски недовршени роман претходи антиутопијама Ериха Коша и Војислава Деспотова и најзначајнијем антиутопијском остварењу на српском језику, трилогији Борислава Пекића, романима *Беснило*, *Атлантида* и *1999*, у којима је у оквирима фантастичког дискурса тематизована амбивалентност напретка у реалном друштву, те оно што би требало да доведе до бољитка, научно достигнуће, неизоставно се изврће у своје наличје, баш као и код Деснице.

У другој половини 20. века српску научну фантастику можемо пратити преко часописа посвећених овом жанру. Године 1969. почео је да илази *Космолов*, часопис посвећен научној фантастици и науци, а уредник је био Гаврило Вучковић. Ту су објављиване многе научнофантастичне приче, али је часопис после мало више од годину дана угашен. Затим се појавила *Галаксија*, која је имала скромнији књижевни домет јер се углавном бавила науком, али је својим дуготрајним присуством оставила трага у популаризацији научне фантастике. 1976. се појављују два важна часописа, *Сириус* у Загребу и *Андромеда* у Београду. У *Сириусу* објављују приче Бобан Кнежевић, Радмило Анђелковић, Владимир Лазовић, Слободан Турчин, Иван Нешић, Зоран Пешић Сигма и многи други који ће допринети ширењу и развоју фантастичке књижевности. Убрзо, 1980, оснива се Друштво пријатеља научне фантастике „Лазар Комарчић“ чији ће председник, писац и теоретичар фантастике Зоран Живковић, битно утицати на одвајање овог жанра од тривијалне књижевности како својим теоријским тако и педагошким радом. У оквиру овог друштва, како наводи Миодраг Миловановић, пишу многи писци фантастике, Илија Бакић, Зоран Јакшић, Горан Скробоња, Драган Р. Филиповић, Ото Олтвањи који ће бити заступљени у збирци приповедака *Тамни вилајет* Бобана Кнежевића, репрезентативном избору српске фантастичке књижевности.

У оквиру научне фантастике и других фантастичких жанрова код писаца који стварају у другој половини 20. века понекад наилазимо на хорор, тј. он врло често бива допуном својим језивим декорумом фантастичким жанровима. Чини се како се овај књижевни манир, ако би покушали да га издвојимо ван жанрова које допуњава, својом основном интенцијом да код читалаца побуди страх, ужас али не и сажаљење, ограничава на мањкаву катарзу. Док истовремено упућује на нешто непознато (које је страшно баш зато што је непознато) као извор ужаса, он не нуди задовољавајуће разрешење нити критички закључак, али ипак наводи своје читаоце, интензивирањем напетости која доводи до будности, на неспокојство и запитаност – пред (не)могућим ужасима који су скривени у нама и око нас. Хорор уноси атмосферу демонског и злог и пружа им могуће облике. Стара људска потреба за узбуђењем које изазива само страх, а највећи (и детерминишући) људски страх је од смрти, бива испуњена именовањем могућих узрочника тог страха, па је хорор донекле *memento mori* стратегија. Потекло од готских романа, јавља се у прози српских предромантичара (Видаковића, Јевстатија Михајловића), који га преузимају из усменог стваралаштва, често из „фолклорне вампиристике“, али код њих увек има дидактичну сврху, како примећује Дамјанов. Назнаке хорора, и то баш вампирског хорора, постоје потом и код реалистичких писаца попут Милована Глишића (приповетка „После деведесет година“) и Симе Матавуља а појавиће се и код двадесетовековних писаца, од Црњанског до Павића. Тако су елементе хорора инструментализовали Борислав Пекић и Миодраг Булатовић у романима који умногоме превазилазе тај фантастички оквир, али овај манир постаје популаран тек крајем 20. века када Горан Скробоња преводи дела Стивена Кинга и других сличних аутора и сам почиње да пише. Својим првим романом *Накот* Скробоња је успео да хорор веже за савремени српски етос (а да то не буде руралног типа као у деветнаестовековној књижевности) смештајући дешавања у псеудо Југославију осамдесетих година, на чијем фону од реалистички заснованих ликова гради језиву визију алтернативне будућности (која је данас постала алтернативна историја, како примећује Миодраг Миловановић). Без обзира на ограничења овог манира, ограничења која су и на ово дело утицала попут помало наивно сензационалистичких језивих сцена попут прве у којој је извршено убиство бебе, а које су очигледно срачунате да ужасом и неверицом коју изазивају код читалаца побуде и задрже њихову пажњу, Скробоња је успео да матрицу страве и ужаса уклопи у историјско време и место и све то прожме хумором.

Актуелизацији хорора допринели су и Павле Зелић и Ото Олтвањи, као и Мирјана Новаковић која је романом *Страх и његов слуга* обновила лик вампира у српској фантастичкој књижевности док је алтернативној историји додала питорескни роман *Johann's 501*. Лик вампира присутан је и у роману Адријана Сарајлије *Огледало за вампира* који је реконтекстуализовао хорор мешајући га са хорору несвојственим хумором и иронијом.

Алтернативну историју је често готово немогуће разграничити од других фантастичких жанрова па се пре сматра поджанром. Њена је главна особина да описује промењену, другачију историју до које би дошло да се нешто у „правој“ историји није десило онако како је описано да јесте већ другачије. Другим речима, њен предмет је дестабилизовање историје тиме што се она третира као могући али не и једини дискурс прошлости и отуд потиче њен субверзивни карактер. Алтернативна историја у томе умногоме прати данашње схватање историје као конструкта а не објективног описа стварности. И само виђење историјских догађаја се непрекидно мења изналажењем нових докумената или новим углом гледања, а алтернативна историја спекулише управо око природе праваца којима се могло поћи. Променом историјске парадигме неминовно долази до критике признате историје и садашњег тренутка до којег је такав њен развој довео. За разлику од утопије која приказом бољег друштвеног уређења отворено критикује актуелни поредак, алтернативна историја варирајући историјске чињенице нуди иманентну критику прошлог, па самим тим и савременог друштва. Тако Скробоњин роман *Човек који је убио Теслу* има реалистички историјски миље и историјске личности попут Тесле или Лазара Комарчића, али Комарчић са маргине историје српске књижевности прелази у сам центар, па овај роман у ствари преокреће постојеће књижевне и историјске чињенице на њихово наличје, те није само „шта би било кад би било“ већ унеколико и једна историја наопачке.

Међу новијим жанровима фантастике издваја се и епска фантастика, која има неке сталне одреднице попут те да се радња увек дешава у неком измишљеном свету и митском времену који је дат темељно са читавом својом географијом и историјом у којем главни јунак најчешће уз помоћ натприродних способности или помагача, а свакако уз присуство магије, улази у борбу са злим, хаотичним противником који прети да нашкоди његовом свету или правди. Борба добра и зла је неизоставна, а неретко је присуство митске и бајковите фантастике. Овде не можемо говорити о онеобичавању постојећег јер је дата интегрална слика света као у некадашњем епу. Увек се прати херој као у старим еповима, нпр. као у *Епу о Гилгамешу*. Зачетником епске фантастике сматра се Џ. Р. Толкиново дело *Господар прстенова*.

Код нас је Александар Тешкић својим трилогијама *Косингас* и *Милош Обилић* у оквирима овог жанра тематизовао словенску митологију и српску историју док је Мина Тодоровић епску фантастику приближила деци романима *Вир светова* и *Гамиж*. Роман Бобана Кнежевића *Црни цвет* се поиграва са овим жанром тиме што преокреће образац типичног хероја. Уместо неустрашивог борца, главни јунак је у почетку кукавица, чиме се индиректно критикује не само епски шаблон већ и доводи у питање херојска слика српске историје.

Постмодернизам је разграничење миметичке и немиметичке књижевности додатно ослабио, будући привидно асимилативнији од Римљана који су неселективно прихватили све култове на које би у својим освајачким походима наишли. Другим речима, зато што је у њему било места за све, зато што је имао превише идентитета, постмодернизам се није поистовећивао ни са једним, стално ударајући у зид сопствене подругљиве скепсе па је због тога релативизовањем стварности писцима попут Милорада Павића, Давида Албахарија, Светислава Басаре, Горана Петровића, Александра Гаталице или Дејана Атанацковића олакшао пут у фантастично. С друге стране, постмодернистички писци су фантастику схватили као оруђе еманципације од реалистичког миметичког проседеа, никако као циљ, па због тога њихова дела искорачују из оквира фантастичке књижевности али фантастика превазилази значај књижевног средства у постмодернистичким приповеткама и романима и често бива творбени чинилац.

И писци друге оријентације користе фантастику да би се оградиле од миметичког приповедања. Тако је Видосав Стевановић осмислио правац који је назвао фантастични реализам налик магијском реализму хиспаноамеричких писаца, по реченици Достојевског да „ништа није фантастичније од стварности“. Већ његова прва збирка приповедака *Рефуз мртвак* (1969.) послужила је као повод за живу књижевну полемику. Лексичко обиље, митско и фолклорно, сан и јава творе особену нарацију у којој „митска бића прошлости као да нису сасвим изумрла; бића садашњости су полумртва, сирота и крију се“ (*Тестамент*). Град Крагујевац у Стевановићевој прози добија митско и магијско утемељење а српски менталитет бива демистификован.

Један од најзначајнијих постмодернистичких писаца, Албахари својим приповедачем који је и од овога и од онога света – истовремено књижевни лик и наратор, гради фиктивну структуру која због таквог његовог положаја између стварности и књижевности кокетира са фантастиком. Борхесовско поигравање са природом фикције и начином постојања књижевног лика слаби границе стварности и имагинарног света те кроз постмодернистичка врата доспева до фантастике. Албахари је минуциозан истражитељ представљачких могућности језика, његове миметичности која му стално исклизава. Како сам каже у „Поетици кратке приче, првом делу“, језик је вео који га раздваја од стварног света.

Светислав Басара отклон од миметичког приповедања постиже мешајући фикционално са документарним у постмодерно организованој наративној структури романа *Фама о бициклистима*. Слично поступа и Славен Радовановић у својим фантастичким делима у којима манихејски заоштрава разлике добра и зла, духа и материје трагајући за метафизичком спознајом „у неком вилајету који дели два света“ (*Креманска ружа*), у споју историје и езотерије као у романима *Обрнута црква* и *Повест о спису Рајмонда Лила*.

Историја, велика инспирација српских постмодернистичких писаца, послужила је и Дејану Атанацковићу да у утопистичком роману *Лузитанија* истка зачудно ткање једног преокренутог света чије се многобројне наративне нити стичу у лудници: док се свет ван душевне болнице распада, у изопштености луднице он једино успева да функционише која због тога постаје један необични *locus amoenus*.

Фантастика није само преокретање реалистичког проседеа на своје наличје мада у понеким интерпретацијама и то бива, већ тамо где разум нуди једно – указивање на мноштво као код руских бабушки, указивање на бескрајне могућности и бескрајност сваке могућности. Она нуди обиље и животност насупрот сувопарној законодавности разума, опире се његовој логици и транспарентности значења која иако теже одређењу смисла укидањем необјашњивог у ствари га својом ускошћу ограничавају. У књижевности она је богатство које нуди свежину новог, неконтаминираног погледа и садржаја. У српској књижевности њено присуство се испољава на више начина – од оног очигледног као у бајкама до сложене разноврсности постмодернистичких и савремених писаца. Изложба *Различити путеви српске књижевне фантастике* свакоме ко јој се одазове пружа могућност да се упозна са многим облицима фантастике у српској књижевности „а ви, који сте роб истине, боље, капу на главу, па проспавајте своју драгу ноћ, да сутра не грешите на рачунаљци!“, написао је Момчило Настасијевић у причи „Лагарије по ноћи“.

Литература

- ❖ *Видаковић и рани српски роман* / Јован Деретић. - Нови Сад : Матица српска, 1980.
- ❖ *Vidaković, moderniji od Vuka* / Sava Damjanov // Polja. - God. 33, br. 342/343 (avg-sept. 1987), str. 332-336.
- ❖ *Вртови нестварног* : огледи о српској фантастици / Сава Дамјанов. - Београд : Службени гласник, 2011
- ❖ *Интерпретације* : (о фолклорној, фантастичној и песничкој имагинацији) / Божо Вукадиновић. - Београд : Просвета, 1971.
- ❖ *Критичке одлике српске фантастике* / Предраг Палавестра // КЊИГА српске фантастике. Књ. 1 : XII-XX век / избор и предговор Предраг Палавестра. - Београд : Српска књижевна задруга, 1989. - Стр. [VII]-XLII
- ❖ *Morfologija bajke* / Vladimir Prop ; [preveli Petar Vujičić, Radovan Matijašević, Mira Vuković]. - Beograd : Prosveta, 1982.
- ❖ *Рauкова политика* : за критику књижевне метафизике / Jovica Aćin. - Beograd : Prosveta, 1978.
- ❖ *Srpska naučna fantastika* / Miodrag Milovanović. - Beograd : Everest media, 2016.
- ❖ *Uvod u fantastičnu književnost* / Cvetan Todorov ; [prevela Aleksandra Mančić-Milić ; pogovor Novica Milić]. - Beograd : Rad, 1987.
- ❖ *Футурославија* : студије о словенској научној фантастици / Дејан Ајдачић ; приредио Зоран Стефановић. - Београд : ТИА Јанус, 2009.
- ❖ *Чежња за бесмртношћу и негативна утопија* : (о једној тематској линији у роману Пролећа Ивана Галеба Владана Деснице) / Јован Делић // Књижевно дело Владана Деснице. - Београд : Библиотека града Београда, 2007. - Стр. 35-50.

ДРУШТВО ЉУБИТЕЉА ФАНТАСТИКЕ „ЛАЗАР КОМАРЧИЋ“

Друштво љубитеља фантастике „Лазар Комарчић“ најстарије је удружење на нашим просторима које окупује писце и љубитеље фантастике, основано 1980. године у Београду. Носи име српског прозаисте и новинара, Лазара Комарчића Комарице (1839-1909) у чијем су се књижевном стваралаштву издвојили романи *Једна угашена звезда* (први научнофантастични роман на српском језику и један од првих у светској литератури), *Један разорен ум*, *Мученици за слободу* (крунисани наградама Српске краљевске академије за најбоље дело) и приповетка *Запис једног покојника*. Ове године навршило се 180 година од рођења Лазара Комарчића и 110 година од његове смрти, те је овај јубилеј уједно и прилика да се подсетимо његовог имена и дела, као и делатности *Друштва* које носи његово име. Наиме, давне 1902. године, штампарија Д. Димитријевића објавила је роман *Једна угашена звезда*, који представља зачетак српске научне фантастике.

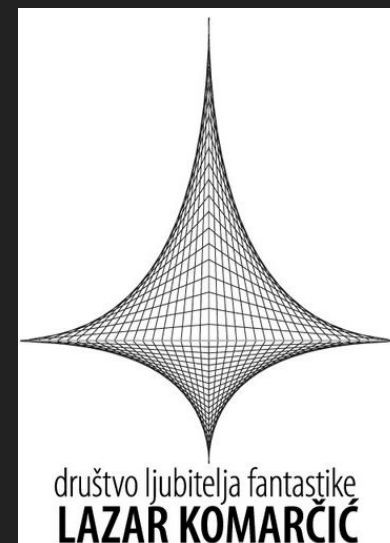
Иако целокупно књижевно дело Лазара Комарчића није фантастичко, *Друштво љубитеља фантастике* одало му је почаст тиме што је 80 година од објављивања овог романа, када је и уједно формално регистровано као удружење (1982), за препознатљиви знак делатности у области фантастике одабрало његово име. Разматрана је такође могућност да ово *Друштво* носи име Драгутина Ј. Илића (1858-1926), брата прослављеног песника Војислава Илића (1862-1894), који је 13 година раније објавио једну од првих научнофантастичних позоришних драма *После милијон година* (објављене 1889. године у часопису „Коло“). Међутим, водећи литерарни критичари, на челу са Јованом Суботићем (1818-1886) нису препознали вредност овога дела, а како није преведено на водеће светске језике, остало је непознато широј јавности.

Међу оснивачима *Друштва* налазе се ствараоци који су били окупујени око часописа *Галаксија*, који је популаризовао науку, али и подржавао научну фантастику. У оквиру овог *Друштва* су два доктора књижевних наука на тему научне фантастике - први председник *Друштва*, проф. др Зоран Живковић и Александар Б. Недељковић, садашњи председник *Друштва*, који на бројним предавањима указују на значај квалитета књижевних прича, тражење мотива у нашим предањима, разматрају различите аспекте СФ жанра...

Ово је уједно и прилика да скренемо пажњу на докторске дисертације чија је тематика посвећена научној фантастици. У фонду Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ налазе се три, од укупно осам докторских дисертација на ову тему, а које су изложене на изложби приређеној поводом циклуса разговора посвећених књижевној фантастици *Словенска и српска књижевна фантастика*.

Значај *Друштва* огледа се, између осталог, и у томе што су под његовим окриљем стварали већ признати писци, од којих су млађи могли учити. Неки од најистакнутијих сарадника и пријатеља, те чланова *Друштва* су: Радмило Анђелковић, Владимир Весовић, Александар Гаталица, Бобан Кнежевић, Предраг Кнежевић, Горан Скробоња, Миодраг Миловановић, Владимир-Влада Весовић и Жељко Пахек, чија је илустрација на првом броју „Емитора“, као и Слободан В. Ивков који је креирао геометријски симбол *Друштва*, такозвану астроиду.

Њима се придружује и неколико стотина чланова из Србије и региона, од којих су нарочито значајан траг оставили: Илија Бакић, Лидија Беатовић, Душан Белча, Драган Боснић, Стеван Бошњак, Алекса Гајић, Љубомир Дамњановић, Милан Драшковић (познат и под псеудонимом Мајк Драсков), Добросав Боб Живковић, др Зоран Јакшић, Биљана Милошевић (позната и по псеудониму Космогина), др Милорад Јанковић Бели, Зоран Јањетов, др Ксенија Јовановић, Душица Лукић, Владимир М. Лазовић (познат и под псеудонимом Валдемар Лејзи), Иван Нешић, Зоран Нешковић (познат по надимку „Шкрба“ по чијој ће најбољој причи, у 21. веку, бити снимљен целовечерњи играни филм *Ederlezi Rising*), Ото Олтвањи, Љиљана Праизовић-Тодоровић, проф. Томислав Раданов (чији су ћаци годинама објављивали фанзин „Метеор“ на српском и мађарском језику), Зоран Стефановић, Слободан Ћурчић и многи други. Последњих неколико година нарочито је значајна делатност Бранка Ботића, Павла Зелића, Тамаре Лујак, Жарка Милићевића, Јована Ристића, Милоша Петрика, Споменке Стефановић Пулулу, Драгане Стојиљковић, др Тијане Тропин, Милоша Цветковића, уз ликовно стварање Саше Арсенића, Боривоја Грбића, Синише Бановића, Ивана Шаиновића, као и многих других. Са *Друштвом* су такође сарађивала и угледна имена наше културе која нису формални чланови или део фандома: Дејан Ајдачић, Бојан Јовић, Јасмина Михајловић, Милорад Павић, Славен Радовановић...

Друштво „Лазар Комарчић“ је основало периодичну публикацију Емитор, која се развијала заједно са широком делатношћу овог Друштва. Први број Емитора, који је у оквиру своје концепције садржао и део статута Друштва, објављен је у децембру 1981. године. Пред крај прошлога века, Друштво је делимично изменило статут и из назива избацило реч „научне“, како се раније називало (Друштво љубитеља научне-фантастике), те данас носи назив Друштво љубитеља фантастике.

Уредник првих бројева Емитора био је Бобан Кнежевић, који је постао један од најпознатијих самосталних издавача научнофантастичних дела. Најпре је ово гласило доносило приказе књига, као и приче чланова, те есеје о појединим писцима, филмовима и стриповима. Потом, како су стасавали писци и преводиоци, у Емитору су се могли пронаћи преводи и критички текстови дела страних писаца. Редовни бројеви излазили су месечно, а неретко су се појављивали и ванредни бројеви. До данас је изашло више од 480 бројева Емитора. Часопис је 2004. године, на годишњој конвенцији Европског друштва за научну фантастику проглашен најбољим европским фанзином и од тада уређује посебне тематске стрипске бројеве, као и хорор бројеве.

Поред Емитора, издавачка делатност Друштва огледа се у насловима: Угриз страсти, приче еротске фантастике (2007), антологији која садржи приче написане из пера писаца који су припадали различитим нараштајима, пропраћене пригодним илустрацијама, факсимил-репринту Једна угашена звезда (2006), Аномалија – изабране приче фантастике.

Такође, Друштво додељује истоимене награде, једну ауторима најбољих остварења из ове области, а другу за допринос српској научној фантастици. Поред поменутих награде „Лазар Комарчић“, Друштво додељује и награду „Љубомир Дамњановић“ у спомен на дугогодишњег уредника гласила Емитор, преводиоца и писца Љубомира Дамњановића (1959-1999), за најбоља дела објављена у Емитору.

Понедељком око 19 часова у Дому омладине Београда Друштво организује трибине и радионице на којима се разматрају идеје на тему фантастичке уметности. У тесној вези са Друштвом, трибинама и радионицама је и *Беокон*, конвенција љубитеља фантастике и глобалне поп културе, око које се, једном годишње, окупљају присталице епске и научне фантастике, хорора и поп културе. *Беокон* такође пружа прилику за изражавање креативности у виду представљања омиљеног СФ лика кроз костим (за косплеј) или рад у форми стрипа, слике и различитих рукотворина са мотивима супер хероја и стрип јунака, што уз турнире у видео играма и такмичарски део чини целокупни програм атрактивним за учеснике и посетиоце.

Фестивал српског филма фантастике је још једна у низу манифестација на пољу фантастичког. Започиње на *Беокону*, а затим се наставља представљањем домаћих кинематографских остварења широм Србије. Поред овог фестивала у Суботици се протеклих шест година одржава међународни фестивал кратког ауторског хорор филма *Хризантема*.

Аутор текста Сандра Спасић

РАЗВОЈНИ ПУТ ИЗДАВАЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ НАУЧНОФАНТАСТИЧНИХ ДЕЛА НА НАШИМ ПРОСТОРИМА

Са појавом првих дела фантастичког карактера настала је и иницијатива да се она објаве и учине доступним. Прва српска научнофантастична дела и уједно нека од најважнијих објавиле су штампарије које су сада само део историје.

Новелу *Пут на звезду Даницу*, прво остварење које поседује све елементе овог жанра, објавила је *Штампарија Буковале и Мијовића* 1872. године у засебној свесци. Драма Драгутина Илића *После милијон година*, која се сматра првом научнофантастичном драмом на свету, објављена је у књижевном и научном листу *Коло* 1889. године. Године 1902. *Штампарија Д. Димитријевића* издаје први српски научнофантастични роман *Једна угашена звезда* Лазара Комарчића, а *Књижарница Здравка Спасојевића* 1921. године *Секунд вечности* Драгутина Ј. Илића.

Од самог зачетка књижевног стваралаштва домаћим писцима је од кључне важности постојање периодичних публикација које би пропратиле њихов рад и представиле рад страних писаца. У том духу, часопис *Будућност*

серијализовао је роман једног од најпревођенијих аутора светске научнофантастичне књижевности, Жила Верна, *Путовање у средиште земље* (1873), а затим је исти роман објављен и као књига у издању *Штампарије Н. Стефановића и Дружине*, која је објавила и његово *Путовање са Земље на Месец и око Месеца*. У другом часопису, *Политикином забавнику*, серијализована су остварења Алексеја Толстоја и других писаца, док је група српских писаца окупљена око овог часописа по завршетку Другог светског рата везивала своје научнофантастичне приче за мотиве из српске историје. Још један часопис, *Забавник илустрованог листа*, такође је пример литературе која је доносила приче и романи у наставцима са научнофантастичним мотивима. Часопис је излазио од 1922. до 1928. године. У овом периоду појављују се и други часописи, као што су *Забавник илустровано време* и *Криминална библиотека*, што сведочи о непрекидном раду на представљању најуспелијих прича овог жанра. У *Књижарници Томе Јовановића и Вујића* до краја Другог светског рата објављен је највећи број класика светске научнофантастичне књижевности, као и у едицији *Плава птица*.

Иза сваког објављеног дела стоје појединци који су пружили прилику научнофантастичној књижевности да пусти корење, тиме што су прихватили да објаве поједине приче и романи у часописима који их до тада нису објављивали: *Зелени додаток*, *Експерт*, *Свет*, *Аполо*, *X-100*, *Политика експрес*, *ОТО забавник*, *Крила*, *Аеросвет*, *Техничке новине*. Издавачка кућа *Дуга* покреће часопис *Космоплов*, први часопис посвећен претежно научној фантастици. Публикација је излазила месечно у периоду од годину дана (1969-1970) под уредништвом Гаврила Вучковића, који је по гашењу овог часописа уређивао други, дуговечнији, *Галаксија* (1972-1987), а радио је и на алманаху *Андромеда* у издању *Београдског графичко-издавачког завода*. Алманах *Андромеда*, који је ступио је на сцену са обновљеном научнофантастичном библиотеком *Кентаур* (прво у издању издавачке куће *Југославија*, а затим у издању *Просвете*) и загребачким научнофантастичним часописом *Сириус*, доносио је прозу, поезију, теорију, историју и критику. Позивао је писце да шаљу своје приче, као што је уосталом чинио и *Космоплов* којем се приписује пионирска улога у остваривању веза са домаћим писцима научне фантастике. Први југословенски часопис посвећен искључиво научној фантастици, *Сириус*, у чијем је саставу, поред сталне рубрике *За Сириус*, вођена је још једна рубрика, подједнако значајна - *Није за Сириус*, указивао је на пропусте, што је неизоставно утицало на озбиљнији приступ овом стваралаштву. Поред библиотеке *Кентаур*, појављују се специјализоване библиотеке *Звездане стазе* у издању *Народне књиге*, *Супернова* и *X-100* у издању новосадског *Дневника*, као и *Цепна књига* при *Дечјим новинама* из Горњег Милановца. Зоран Живковић је покретањем Библиотеке *Поларис*, која се бавила претежно класицима светске научнофантастичне књижевности, започео са активностима на развоју овога жанра код нас, након чега његово интересовање не јењава.

Осамдесете и деведесете године прошлога века биле су темељ на којем се градило издаваштво научнофантастичних дела, што од стране приватних издавачких кућа, што од стране државних и у том смислу овај период представља извесну прекретницу у популаризацији овог жанра. У овом периоду оснивају се и удружења и клубови љубитеља или пријатеља фантастике, који су неретко и сами покретали гласила и објављивали приче, као што је то чинио „Емитор“ Друштва љубитеља фантастике „Лазар Комарчић“. Године 1984. појављује се алманах *Монолит* у издању Бобана Кнежевића, који је објављивао преведене романи али и новеле и приче домаћих аутора. Годину дана касније Кнежевић покреће едицију *Знак Сагите* у којем излазе *Тамни вилајет*, *Антологија савремене француске фантастике* и *Хорор антологија*. По овој едицији назвао је и своје издавачко предузеће, као и часопис посвећен научној фантастици, фантастици и хорору.

Бобан Кнежевић уређивао је и часопис *Алеф*, друго домаће гласило, које је после *Сириуса* посвећено искључиво научној фантастици и у свим пројектима обраћао је пажњу на квалитет написаног. Аутор је могао бити почетник или признати писац, писац хорора или фантастике, уколико је дело имало естетичку вредност. Едиција *Знак Сагите* појављује се потом у издању издавачке

куће *Еверест медија*, која је данас богатија за неколико едиција које негују фантастику.

Писац и преводилац Горан Скробоња, покренуо је специјализовану едицију за хорор *Кошмар*, едицију *Фрактали* за СФ и слипстрим књижевност, *Култ филм и ТВ* за романе инспирисане филмовима и серијама и едицију *Нова урбана проза* за жанровска дела савремених српских писаца, као и издавачку кућу *Паладин*. Три библиотеке у издању издавачке куће *Соларис*, „Библиотека светске фантастике“, „Библиотека српске фантастике“ и Библиотека „Cult“, објавиле су нека од најрепрезентативнијих дела наших савремених, као и страних писаца. Издавачка кућа *Тардис*, орјентисана искључиво према домаћој фанатстици, дала је свој допринос у појављивању нових књига српских писаца, као и издавачка кућа *Агора*.

Следећи тренд у савременом издаваштву у којем су све чешће присутна електронска издања књига и часописа, наши издавачи поред штампаних издања такође нуде читаоцима публикације и у електронској форми. Тако је и ова публикација Универзитетске библиотеке у Београду приређена као електронско издање и доступна је у пдф формату на сајту Библиотеке ширем броју читалаца.

Аутор текста Сандра Спасић

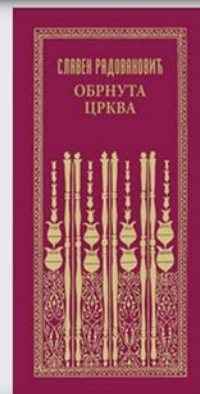
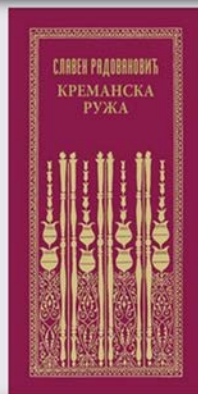
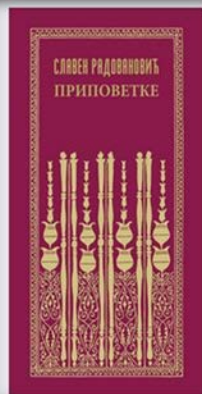
КРАТКЕ БИОГРАФИЈЕ САВРЕМЕНИХ СРПСКИХ ПИСАЦА - УЧЕСНИКА У ЦИКЛУСУ РАЗГОВОРА
ПОСВЕЋЕНИМ КЊИЖЕВНОЈ ФАНТАСТИЦИ
У УНИВЕРЗИТЕТСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“ У БЕОГРАДУ

Сандра Спасић

Славен Радовановић (1947-) је филмски сценариста, писац и драматург, чије је стваралаштво вишеструко награђивано. Написао је романе са елементима фантастике: *Три дана, триста година*, *Није било сунца*, *Креманска ружа*, *Обрнута црква*, *Повест о спису Рајмонда Лила*, као и значајан део прича сабраних 2017. године. Његов опус потпада под магијски реализам и фантастику. Такође, заступљен је и у многобројним књижевним часописима и зборницима, где је објављивао есеје, приказе књига, књижевну критику, те ликовне приказе. Добитник је књижевне награде београдске *Младости* за

приповетку под насловом *Божа мачкетина* 1971. године, награде *Друштва књижевника Косова „Григорије Божовић“* за најбољу објављену причу у претходној години *Сви мртви синови*. Његова приповетка *Погибија Божица* била је уврштена у школску лектуру крајем седамдесетих и почетком осамдесетих. За филмски сценарио *Нечиста крв* добио је признање на Фестивалу филмског сценарија у Врњачкој Бањи - награду за најбољи филмски сценарио, која се додељује од 1977. године. Филм је приказан 1995. године на Филмском фестивалу у Кану.

Зоран Живковић (1948-) један је од наших најпродуктивнијих писаца.

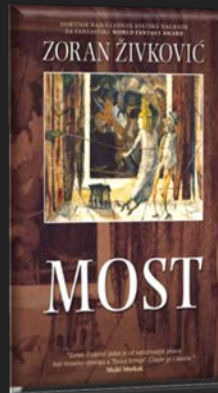
Дипломирао је 1973. године на групи за Општу књижевност с теоријом књижевности на Филолошком факултету у Београду, где је потом магистрирао и докторирао на тему "Настанак научне фантастике као жанра уметничке прозе".

Као редовни професор овог факултета од 2007. води школу креативног писања. Године 2003. за новелу *Библиотека* добио је Светску награду за фантастику која се, осим за роман, кратку причу, антологију, збирку, илустратора, професионални и аматерски допринос у издаваштву, додељује и за најбољу фантастичну новелу. Свој допринос научној фантастици, поред тога што се бави писањем, превођењем и

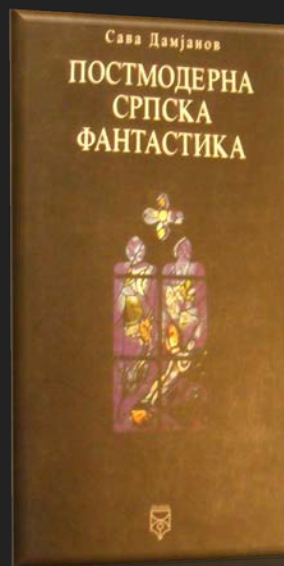
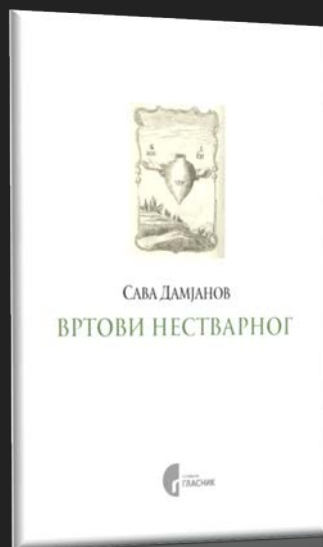
теоријским изучавањем СФ жанра, такође је дао покретањем едиције *Поларис*, која је упознала српску јавност са најрепрезентативнијим делима научно-фантастичне књижевности, као и уређивањем СФ алманаха *Андромеда* и *Кентаур*, те приређивањем *Енциклопедије научне фантастике*. Неки од његових најпознатијих романа или збирки

приповедака су: *Четврти круг* (награда „Милош Црњански“), *Мост* (награда „Исидора Секулић“), *Књига* (номинација „Међународне даблинске књижевне награде ИМПАК“). Добитник је награде „Стефан Митров Љубиша“ за укупно прозно стваралаштво, као и награде Европског друштва за научну фантастику за 2017.

годину. Закључно са јануаром 2018. године објављено је 100. страна издање његових прозних дела, што га чини нашим најпревођенијим савременим писцем.

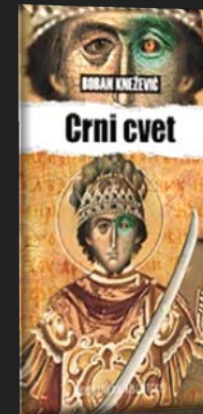
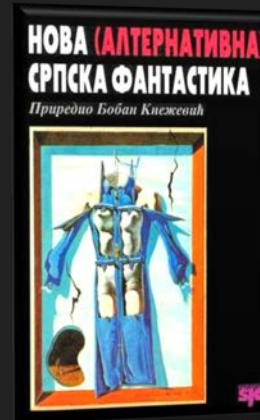
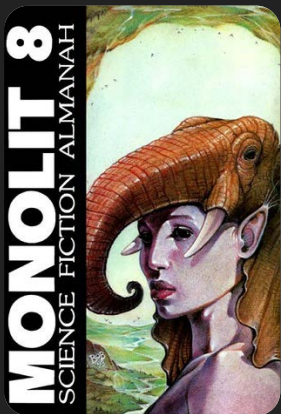

Сава Дамјанов (1956-), дипломирао је на Филозофском факултету у Новом Саду на Групи за јужнословенске књижевности и српскохрватски језик, где је потом магистрирао и докторирао. На овом факултету предаје Српску књижевност 19. века и Креативно писање. Носилац је признања „Арт-анима“ за популаризацију српске фантастичке књижевности (2018), што је плод његовог неисцрпног промишљања о различитим делима српских стваралаца и доношења историјског прегледа различитих типова фантастичке књижевности на нашим просторима. Његов допринос српској научној фантастици забележен је у делима: *Корени модерне српске фантастике – фантастика у књижевности српског предромантизма* (студија, 1988), *Нова (постмодерна) српска фантастика* (антологија, 1994), *Постмодерна српска фантастика* (антологија, 2004, такође изашла и на украјинском језику, те проглашена за најбољу страну књигу објављену у Украјини те године), *Вртови нестварног – огледи о српској фантастици* (студија, 2011), као и у већини романа и збирки приповедака. Уредник је *Библиотеке српске фантастике* и едиције Новосадски манускрипт. Један је од приређивача антологијске едиције *Десет векова српске књижевности* Издавачког центра Матице српске, која обухвата готово све значајно што је настало на нашем језику.

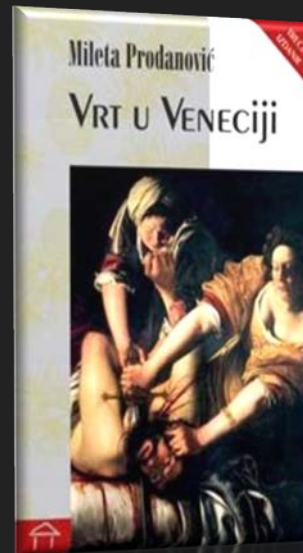
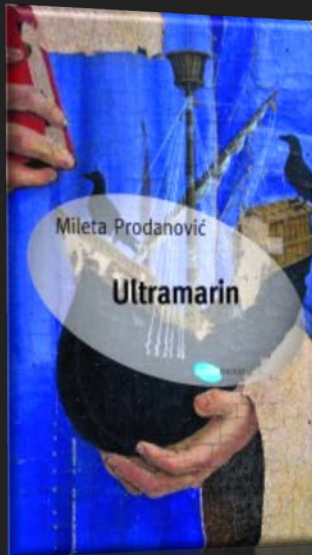
Бобан Кнежевић (1959-), један је од најзначајнијих личности у свету научне фантастике и независних издавача СФ дела на нашим просторима. Објављује радове од 1978. године у периодици посвећеној књижевној фантастици - *Сириус* и *Књижевна фантастика*. У овом периоду ствара у кругу писаца окушњених око *Друштва љубитеља фантастике „Лазар Комарчић“*, а од 1985-1988 у едицији *X-100 SF* објављује под иницијалом Andrew Osborne. Покренуо је издавачко предузеће *Фламарион* и приређивао проминентни алманах *Монолит*, који је љубитељима фантастике пружао прилику да читају прве преводе многих новела које су тих година биле награђиване водећим светским наградама у области научне фантастике (*Хуго* и *Небула*), а домаћим ауторима омогућио погодније тло за стварање и афирмацију. Засновао је едицију *Знак Сагите* и био уредник неколико периодичних публикација - *Perpetuum Mobile*, *Алеф*, *Емитор*. Вишеструки је добитник награде „Лазар Комарчић“ за најбољу новелу, причу и роман. Приредио је четири антологије фантастике под називом *Тамни вилајет* (1988, 1992, 1993, 1996), у којима су објављене минијатуре, новелете, новеле и приче југословенских аутора. Као писац започиње каријеру причама *Црњи од олујне ноћи* и *Против Ирвинга*, објављеним у *Сириусу*. Од краја седамдесетих у жанровским часописима и антологијама објављено је више од четрдесет његових прича. Најбољим романом Бобана Кнежевића сматра се роман *Црни цвет* (1993), у којем се преплићу елементи епске фантастике, народних предања и експерименталне прозе и који је преведен у Сједињеним Америчким Државама 2004. године.

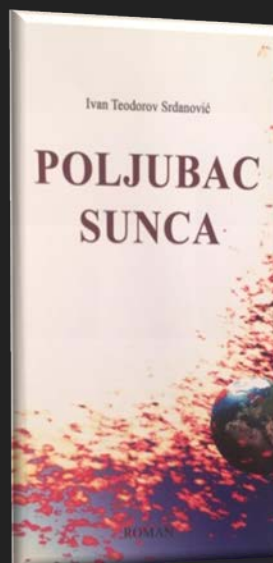
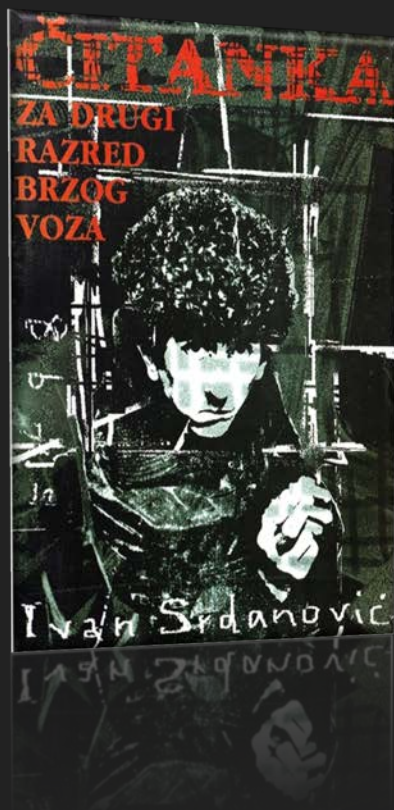

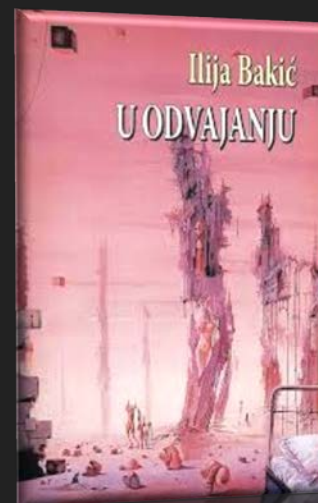
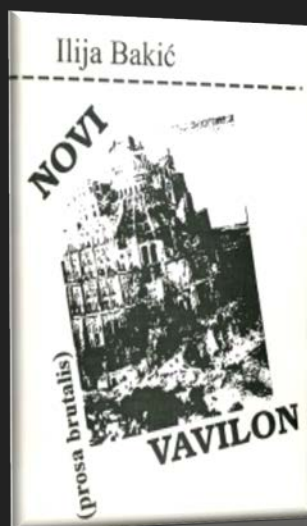
Милета Продановић (1959-), редовни професор на Факултету ликовних уметности, подједнако је плодан као сликар и писац. Један је од приповедача у антологији *Фантастична зоологија*. Његова прича, *Господара његовог гласа*, једна је од репрезентативних у области српске књижевне фантастике ове врсте. Објавио је романа: *Колекција*, *Елиша у земљи светих шарана*, *Вечера код Свете Апологије*, *Агнес*, *Нови Клини*, *Плеши чудовиште на моју нежну музику*, *Ово би могао бити Ваш срећан дан*, *О папагајима и предаторима*, *Врт у Венецији*, *Аркадија*, радове *Исак*, *младунче из далеке галаксије*, *Бетонски сафари* (у часописима *Златна греда*, *Књижевни магазин*), збирку поезије *Мијазма*. За роман *Ултрамарин* награђен је књижевном наградом „Стеван Пешић“, која се додељује као признање у савременој домаћој књижевности, односно у жанровима које је заступао Стеван Пешић (1939-1994) - путопис, поезија, есеј, проза, драма.

Иван Срдановић (1959-), аутор је збирке приповедака *Читанка за други разред брзог воза*, романа *Веселе авантуре критичара измишљених књига*, *Зумуру*, *Око врха*, *Ветрогони*, *Пољубац сунца*. Заједно са проучаваоцем српске научне фантастике, Дејаном Ајдацићем (1959-), написао је неколико кратких прича објављених под насловом *Изабрана дела* 1988. године у Београду.

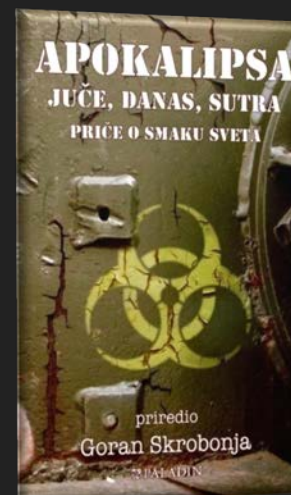
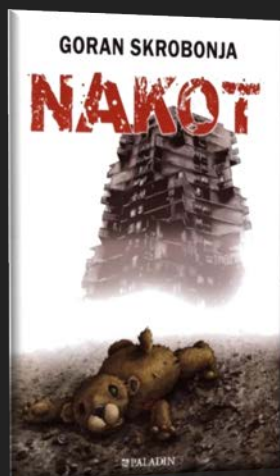

Илија Бакић (1960-), песник и прозни писац. Аутор је двадесетак књига поезије (*Протоплазма, Од и до, Филмови...*) и прозе (*Пренатални живот, Мудријаши, Багра дише...*). Прву СФ причу *Последња топлота* објавио је почетком деведесетих у *Алефу*. Његова проза често је на граници експеримента, како у погледу садржаја тако и у погледу форме. Кратки роман *Пренатални живот* објавио је 1997, *Нови Вавилон* већ следеће године и приче у збирци *Јесен сакупљача* (2007). О научној фантастици и стрипу почео је да пише у новосадском *Дневнику*. У студији *101 лице фантастике* (2008) даје лексиконски приказ остварења највећих писаца жанра. Добитник је више награда: награде „Станислав Лем“ за фантастику у књижевности, награде Фестивала фантастичне књижевности *Арт-Анима* за допринос у популаризацији фантастике, награде за најбољу књигу Друштва књижевника Војводине за збирку научно-фантастичких прича *У одвајању*.

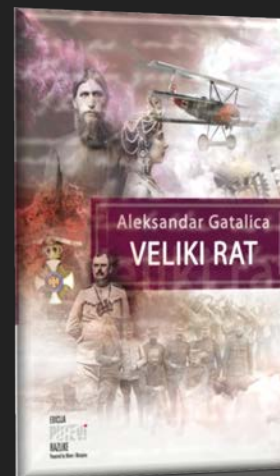

Горан Скробоња (1962-), писац епске и научне фантастике, алтернативне историје и хорора, преводилац, стрип сценариста, који је заслужан за појављивање прве специјализоване библиотеке за хорор књижевност код нас - *Кошмар*, те предводник некадашње издавачке куће *Паладин* и едиција *Култ филм и ТВ*, *Фрактали* и *Нова урбана проза*. Био је дугогодишњи уредник европски признатог фанзина *Емитор*. Међу његове најпознатије романе спадају: *Накот*, *Војници Корта*, *Човек који је убио Теслу* и *Сва Теслина деца*; збирке прича: *Од шапата до вриска*, *Трифид* – с Бобаном Кнежевићем и Драганом Р. Филиповићем, *Тихи градови...* Награду „Лазар Комарчић“ понео је више пута за најбољу домаћу новелу, роман и преводилачки рад, награду „Љубомир Дамњановић“ за кратку причу, као и награду *Арт-анима* за допринос популаризацији књижевне фантастике. Приредио је антологије и збирке приповедака: *Бели шум*, *Апокалипса јуче, данас, сутра*, *Истините лажи: приче о урбаним легендама*, *Поларисова СФ антологија*, *Нова српска приповетка...* На стрип серијалу *Точак* сарађивао је са илустратором Драженом Ковачевићем и први део овог серијала је 2000. године награђен једном од престижних награда за стрип француске издавачке куће *Glénat*.

Александар Гаталица (1964-), писац и преводилац дипломирао је на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета у Београду. Написао је десетак романа и исто толико збирки приповедака. Превео је три Еурипидове античке драме на српски језик (*Алкестиду*, *Баханаткиње*, *Ифигенију у Аулиди*), те Софокловог *Господара Едина* и *Едина на Колону*), као и Сапфине, Алкејеве, Архилохове и Хипонактове посме. *Ифигенија у Аулиди* и *Баханаткиње* изведене су у Народном позоришту према његовом преводу. За роман *Велики рат* добио је НИН-ову награду и награду „Меша Селимовић“, док је за роман *Линија живота* понео награду „Милош Црњански“. Када је реч о српској научној фантастици, био је уредник *Емитора*, гласила Друштва љубитеља фантастике „Лазар Комарчић“, где је објавио неколико кратких прича. У његовој збирци приповедака *Век* (крунисана наградом „Иво Андрић“) многе од прича садрже елементе фантастике и научне фантастике, што је видљиво и у роману *Последњи аргонаут*, који је носиоца књижевне награде „Стеван Пешић“ за 2018. годину.

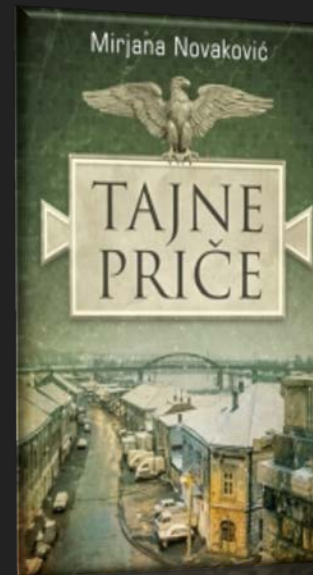
Мина Тодоровић (1964-) је српска књижевница, која је најпознатија по својим романима епске фантастике за децу и тинејџере. Роман *Вир светова* је први пут објављен 2003. године, а наставак ове књиге, *Гамиж*, први пут објављен 2013. под окриљем фантастичне библиотеке *Знак Сагите*, ушао је у најужи избор за књижевну награду *Политикиног Забавника*, као и у најужи избор за најстарију награду из области стваралаштва за децу „Невен“. Ови романи припадају трилогији *Вирови*, чији последњи део носи назив *Магма*. Поред романа, ова књижевница пише и кратку прозу (збирка *Јаје, млеко, вода...* објављена је 2018. године у издању издавачке куће *Klett* и у основи није фантастична). Прича *Цигарета* објављена је у антологији *У знаку вампирице* (2012). Неисцрпан извор надахнућа за ауторку су представљали енглески писац Џон Роналд Руел Толкин и српска народна књижевност и бајке.

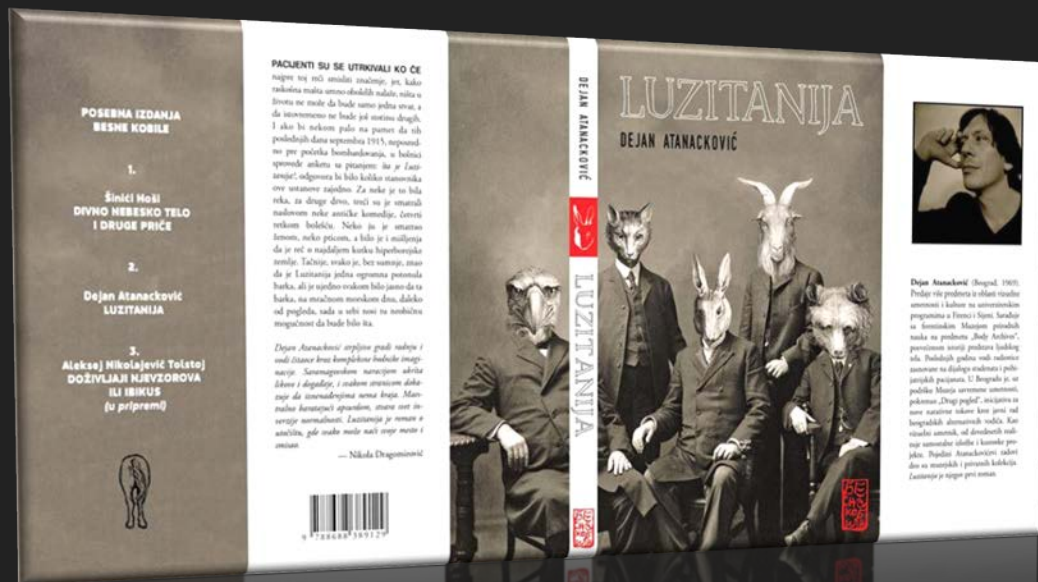
Мирјана Новаковић (1966-) је књижевница која се на нашој књижевној сцени појавила 1996. године са две новеле у кратком прозном остварењу *Дунавски апокрифи*. Најпознатија је по романима *Страх и његов слуга*, *Johann's 501*, *Тито је умро*, који су се нашли у најужем избору за НИН-ову награду (2000, 2005, 2011). За роман *Johann's 501* уручена јој је награда „Лазар Комарчић“ за најбољи фантастички роман, а добитница је и награде „Исидора Секулић“ за хорор роман *Страх и његов слуга*. Објављивала је чланке у часописима *Књижевна реч* и *Свеске*. Њени романи и приче преведени су на енглески, француски, руски и немачки. Године 2016. прикупила је

приповетке које је написала деведесетих година прошлог века и објавила их у збирци названој *Тајне приче*, у којој се прешлићу различити жанрови - СФ, крими и хорор.

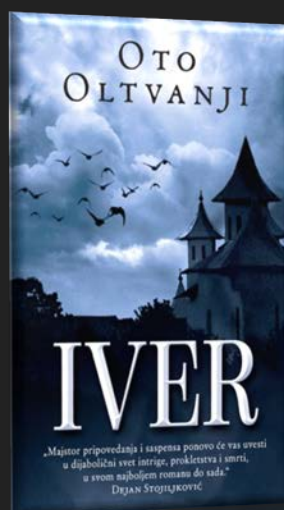

Дејан Атанацковић (1969-), дипломирао је 1996. године на Академији примењених уметности у Фиренци. Домаћој академској јавности познат је као ликовни уметник и писац, чији је први објављени роман *Лузитанија* добио НИН-ову награду за најбољи нови српски роман (2017). Издавачка кућа „Бесна кобила“, која је до тада готово искључиво објављивала стрипове, издала је овај роман у почетном тиражу од 1.500 примерака. Овај визуелни уметник, у чијем изражају слика игра велику улогу, претварајући је у текст, омогућио је сада и читаоцу да дође у контакт с његовом имагинацијом. Године 2018. објавио је збирку прича *Човек без језика и друге приче*, такође у издању „Бесне кобиле“.

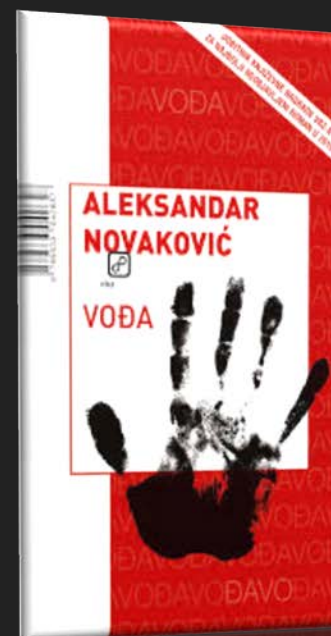
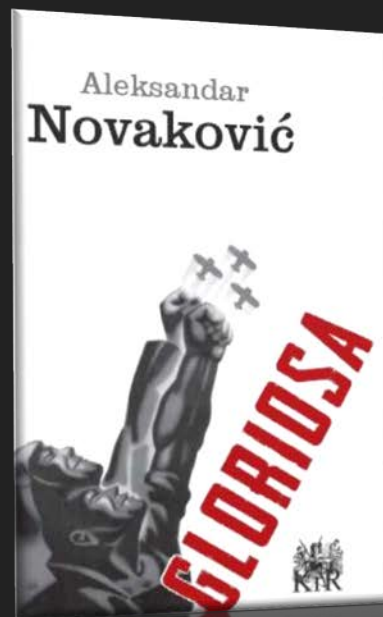
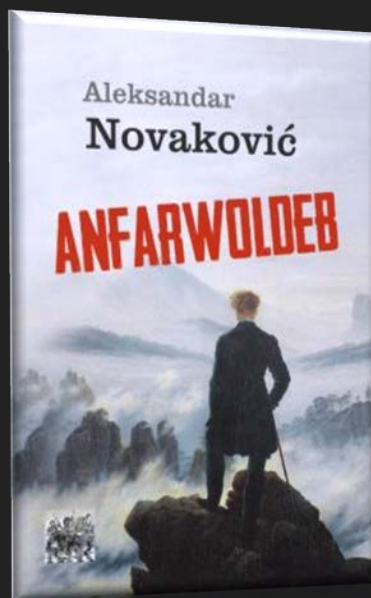

Ото Олтвањи (1971-) је писац, преводилац и теоретичар хорор прозе. Студирао је на Катедри за енглески језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду. Са шеснаест година написао је криминалистички роман под псеудонимом и послао га новосадском „Дневнику“ који га објављује две године касније. Објавио је приче у књижевним часописима: *Наш траг*, *Свеске*, *Градина*, *Кораџи*, те у гласилима *Емитор*, *Политикин забавник*, *Знак Сагите*, антологијама *Тамни вилајет*, *Алтернативна српска фантастика*. Написао је три романа у којима се преплиће хорор и крими жанр *Црне ципеле*, *Кичма ноћи* и *Ивер*, збирку приповедака *Приче мистерије и магије*. Превео је са енглеског језика романе и приче - *This is Serbia calling* Метјуа Колина, *Киша као метак* Дејвида Шоа, *Златна крв* Луџијуса Шепарда... Приређивао је алманах *Монолит*. Добитник је награде „Лазар Комарђић“ 2005. за причу и превод.

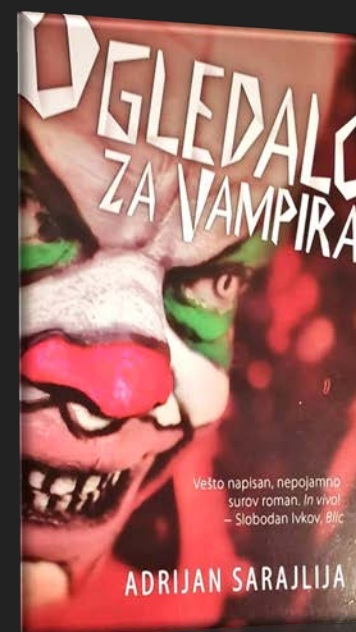

Александар Новаковић (1975-), дипломирао је на Катедри за историју Филозофског факултета, а потом и на Катедри за драматургију Факултета драмских уметности у Београду, где је и докторирао. Његов књижевни опус обухвата драме, романе, кратке приче, афоризме и песме. Објавио је две збирке драма (*Блискост*, *После Утопије*), а према његовим драмским текстовима изведене се позоришне представе *Систем*, *Зуби*, *Алданинова чаробна лампа*. Аутор је збирке афоризама *Пиј Сократе*, *држава части*, *Неће моћи*, *Мало ли је* (1998, 2006, 2011.) и романа *Anfarwoldeb*, *Глориоса*, *Вођа* (добитник књижевне награде издавачке куће V.B.Z за најбољи нови, оригинални и необјављени регионални роман 2010. године), *Ново Смедерево*. Добитник је многобројних признања: Вибове награде за афоризме, прве награде за поезију „Јован Томић“, награде „Јосип Кулунџић“ за изузетан допринос на пољу драматургије.

Адријан Сарајлија (1976-), припада млађој генерацији писаца хорора, епске и научне фантастике. На књижевној сцени појављује се 2007. године са причом *Рат у Емитору*. Објављује збирке приповедака које су жанровски различите и садрже хорор приче, научну фантастику и магијски реализам - *Мануфактура Г* (2010) и *Голи гласови* (2017). Његов роман *Огледало за вампира* (2012) нашао се у ширем избору за НИН-ову награду. Идеја за стварање овог романа била је подстакнута конкурсом за антологијску причу о вампирима. Међутим, како настала прича у погледу обима написаног није задовољавала критеријуме конкурса, прерасла је у роман, којег је аутор касније самостално објавио. Адријан је по професији лекар те не зачуђује што су за његове приче карактеристични управо мотиви из области медицине - *О анатомији и другим триковима*, *Све што расте*, *Wasserkrabe*.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“

Аутори

Драгана Поповић и Сандра Спасић

Консултанти на изложби и пратећој публикацији

Дејан Ајдачић и Драгана Михаиловић

Дизајн и прелом

Драгана Михаиловић

2019.

ISBN 978-86-7301-125-7

